

ادامه از صفحه اول

زندگی نامه آیت‌الله‌العظمی شبیری زنجانی

• تحصیلات

حضرت آیت‌الله سیدموسی شبیری زنجانی رحمه‌الله خواندن و نوشتن را در کودکی فرا گرفت. وی تحصیلات ابتدایی را هم پشت‌سر گذاشت و پدر با دیدن استعداد فرزند، مقدمات دروس جوزوی را به او آموخت.

پس از آن با راهنمایی اولین مربی و استادش هر یک از متون و کتب درسی رایج در حوزه را با چند روز حضور در جلسه استادان مربوط و بقیه را با مطالعه به انجام رسانید. ایشان نزد آیت‌الله شهید مطهری (۱۳۵۸ ش.) حاشیه ملا عبدالله و از محضر آقا شیخ عبدالجواد جبل عاملی سدهی (۱۴۰۷ ق.) بخشی از کتاب شرح لمعه را خواند. نزد آیت‌الله سیدرضا بهاء‌الدینی (۱۴۱۸ ق.) اندکی از قوانین الاصول و مباحث قطع از رسائل شیخ انصاری را فرا گرفت. بخشی از برائت رسایل را نزد امام خمینی و اندکی از مکاسب و کفایه را نزد آیت‌الله حاج شیخ مرتضی حائری (۱۴۰۶ ق.) آموخت. آیت‌الله سید مرتضی علوی فریدنی (۱۴۱۶ هـ ق) استاد درس مطول ایشان از جهت دقت در فهم مطالب، شیوایی بیان و توانایی در ارائه مطالب بی‌نظیر بود.

ایشان مدتی هم در درس حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمد محققی (۱۳۸۹ ق.) که مطلب گوناگونی از علوم جدید را می‌گفت، حضور یافت.

با پایان یافتن دروس سطح و در هفده سالگی موفق به شرکت در درس خارج فقه و اصول حضرت آیت‌الله سید صدرالدین صدر شد که محل تجمع بسیاری از فضلا و بزرگان حوزه به شمار می‌رفت. همچنین

• تدریس

حضرت آیت‌الله زنجانی پس از سال‌ها استفاده علمی از محضر اساتید بزرگ و مطالعه و بررسی آثار فقهی و اصولی علمای گذشته و دستیابی به مبانی، آراء و اندیشه‌های اعلام معاصر، برای تربیت علمی طلاب فاضل و مستعد اقدام به تدریس نمود. ایشان در زمان حیات استاد بزرگوارش آیت‌الله محقق داماد، تدریس خارج فقه، مبحث حج را بر اساس و ترتیب دو کتاب مهم و مشهور فقهی «عروة‌الوثقی و شرایع الاسلام» آغاز کرد و عده‌ای را از دانش خود بهره‌مند ساخت. این دوره از تدریس او بیش از ۱۵ سال به طول انجامید. پس از آن، دیگر موضوعات فقهی مثل مبحث کتاب اجاره و خمس را بر اساس کتاب عروه الوثقی تدریس کرد. به موازات تدریس مباحث یاد شده برخی از مباحث یاد شده، برخی از مباحث اصول، علم درایه و قواعد کلی علم رجال را که بسیار مورد توجه ایشان بود و خود از متخصصان این علم در حوزه به شمار می‌رفت، تدریس کرد.

غالب مباحث تدریش شده به صورت نوار کاست و سی‌دی و جزوات منظم درسی در دفتر ایشان موجود می‌باشد. حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی رحمه‌الله در کنار مطالعات گسترده، تدریس و فعالیت‌های روزمره، بیش از چهل سال (۱۳۲۳ ش. / ۱۳۶۳ ق.) روزانه جلسه بحث و گفت‌وگویی پیرامون مسائل فقهی و اصولی با جمعی از اعلام و مدرسان حوزه داشت. این جلسه نخست با حضور حضرات آیات سید مهدی روحانی، علی احمدی میانجی، سید ابوالفضل میرمحمدی عبدالرحیم جودی و احمد آذری قمی و... به صورت دوره‌ای و بیشتر در منزل حضرت آیت‌الله زنجانی تشکیل می‌شد.^۱ جلسه مذکور پس از وفات اکثر آقایان یاد شده نیز ساعتی قبل از ظهر با حضور حضرات آیات آقایان حاج سید محسن خرازی، حاج سید حسن طاهری خرم‌آبادی، سید علی محقق داماد و حاج سید ابوالفضل میرمحمدی ادامه دادیم. همچنین روزانه ساعتی قبل از غروب آفتاب جلسه‌ای عمومی با برخی از فضلا و شاگردان داشت که در آن جلسه مطالب گوناگون، پرسش و پاسخ، نکات فقهی، اصولی، رجالی، تفسیری و تاریخی بیان می‌گردید.

• آثار علمی

ایشان در ایام تحصیلی، برای تدریس، اوقات معینی را صرف مطالعه منابع و متون اصلی می‌کند. در اوقات فراغت کتاب‌های عادی تاریخی، اجتماعی رجالی و حدیثی را به‌دقت مطالعه می‌کرد و گاهی به مقابله یا تصحیح برخی نسخ خطی حدیثی با دیگر نسخ خطی حدیثی با دیگر نسخ یا تهیه فیش و تنظیم یادداشت‌های گردآوری شده و یا ثبت آنها می‌پرداخت. کمتر کتاب یا نوشته‌ای یافت می‌شود که ایشان مطالعه کرده باشد و در حاشیه آن توضیح یا یادداشتی نگاشته نباشد. به‌طور معمول در حاشیه کتاب‌های تاریخی و اجتماعی تذکرات مفید، اشتباهات، تحریفات و تفسیر عبارات دشوار را می‌نگاشتند. در بررسی و مطالعه کتاب‌های حدیثی و رجالی بیشتر به اسناد و احوال روایان می‌پرداخت و حواشی ارزشمند ایشان بر این نوع کتاب‌ها پر از فواید علمی است که نظر هر پژوهشگری را به خود جلب می‌کند. از ایشان یادداشت‌ها و نوشته‌های فراوانی موجود است که حاصل بیش از شصت سال تحصیل، تدریس و تحقیق می‌باشد که به برخی از آنها اشاره می‌شود.

(الف) آثار فقهی و اصولی:

- تحریرالجواهر و فتاوی الجواهر کتاب الحج.
- شرح بر مبحث حج کتاب العروة‌الوثقی.
- تعلیقہ بر متن و سند مباحث حج و کتاب جامع احادیث‌الشعبه.
- تقریرات مباحث: حج، اجاره، خمس، و نکاح به صورت جزوه.
- تقریرات پراکنده از دروس خارج فقه و اصول اساتید.
- تقریرات مباحث تعادل و تراجیح، قاعده فراغ و تجاوز.
- مناسک حج به زبان‌های فارسی و عربی، ج اول، ۱۳۷۹ ش.
- مختصر مناسک (مناسک زائر)، ج اول، ۱۳۷۷ ش.
- رساله توضیح المسائل، ج اول، ۱۳۷۵ ش.

(ب) آثار حدیثی و رجالی:

در دروس خارج فقه و اصول دیگر مراجع نظیر آیات عظام؛ سیدمحمد حجت، سیدحسین بروجرذی (۱۳۸۰ ق.) و سیدمحمد محقق داماد و بیشترین دستمایه علمی را از دو استاد اخیر کسب کرد.

حضرت آیت‌الله زنجانی در یک دوره درس اصول و حدود ۲۱ سال درس فقه حضرت آیت‌الله داماد حضور فعال داشت و بدین تربیت در شمار فضلاء جوان و معروف حوزه درآمد. ایشان برای آشنایی با نظرات و مبانی علمی حوزه عظیم و کهن نجف اشرف دو بار در سال‌های ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴ هـ.ق به آن دیار سفر کرد و در دروس خارج فقه، مبحث صلاة آیت‌الله سید عبدالهادی شیرازی (۱۳۸۲ ق.) و مبحث حج آیت‌الله سید محسن حکیم (۱۳۹۰ ق.) و خارج فقه و اصول آیت‌الله سید ابوالقاسم خویی (۱۴۱۳ ق.) و مقداری از بحث رضاع از فقه، حضور یافت و به مبانی و نظرات فقهی و اصول آنان دست یافت.

ایشان در طول دوران تحصیل با اعلام و بزرگانی مباحثه می‌کرد، از جمله حضرات آیات امام موسی صدر (مفقود شده در ۱۳۵۸ ق.)، شهید دکتر سید محمدحسین بهشتی (۱۳۶۰ ش.) سید عبدالکریم موسی اردبیلی، احمد آذری قمی (۱۴۱۹ ق.) و ناصر مکارم شیرازی. در ضمن طولانی‌ترین مباحثه علمی وی با مرحوم آیت‌الله حاج سید مهدی روحانی (۱۴۲۱ ق.) و آیت‌الله احمدی میانجی بود.^۱

• پی‌نوشت

۱. تاریخ و فرهنگ معاصر، ش ۵، عالم ربانی (شرح حال آیت‌الله سید مهدی روحانی، دفتر اول، کانون نویسندگان فضلاء قمی، گلشن ابرار، ج ۲، ص ۸۳.

• ویژگی‌های تدریس

حضرت آیت‌الله زنجانی به واسطه توفیقانی که در طول سال‌های تحصیل و تحقیق داشته، توانسته بود در شیوه تدریس مباحث فقه، رجال و حدیث همچون اساتیدش ابتکاراتی بیافریند و روشی را سامان دهد که دارای این اوصاف است:

- طرح نظرات فقها به‌ویژه نظرات قدما در مسائل اصلی فقه و نقل مستقیم آرا.
- طرح و بررسی تمام اقوال و احتمالات در مسئله مورد بحث و تحقیق کامل برای استخراج دیدگاه صحیح.
- مراجعه به تمام متون و کتب استدلالی فقها در مسئله مورد نظر.
- بحث تفصیلی در مبانی و قواعد کلی و در فروع و تطبیقات آنها.
- نقل احادیث به طور کامل و بحث از فقه الاحادیث و دقت نظر در مفاد آن.
- جست و جوی گسترده برای یافتن تمام احادیث مسئله در باب مربوطه و ابواب دیگر.

• فعالیت‌های سیاسی - اجتماعی

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی رحمه‌الله در کنار فعالیت‌های علمی، همواره در صحنه‌های سیاسی و اجتماعی حضور داشته است. پیش از پیروزی انقلاب اسلامی از امام خمینی پشتیبانی می‌کرد. این حمایت به‌صورت تعطیل کردن دروس حوزوی، اقامه نماز جماعت و امضای اعلامیه‌ها و بیانیه‌ها و تلگرام‌هایی بود که از سوی علما، فضلا و مدرسان حوزه علمیه قم در مناسبت‌ها و موارد مختلف صادر می‌شد. هم‌چنین در مراسم بازگشایی مدرسه فیضیه که در تاریخ ۱۲ فروردین ماه سال ۱۳۵۷ انجام شد، حضور یافت.^۲

پس از پیروزی انقلاب هم این حضور در صحنه‌های مختلف با شرکت در انتخابات، موضع‌گیری‌های در مقابل دشمنان اسلام و تشیع و انقلاب اسلامی ادامه یافت.

در اینجا به بیانیه ایشان که پیرامون هتک حرمت به حرم امامان هادی و عسکری علیهما السلام صادر گردید: اشاره می‌شود.

بسم‌الله الرحمن الرحیم/ انالله و انا الیه راجعون

در ایام عزای حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام و اسارت اهل بیت علیهم السلام، هتک حرمت دیگری به ساحت ملکوتی پیامبر عظیم‌الشأن اسلام پدیدار گردیده.

حادثه دلخراش هتک حرمت به آستان ملکوتی حرم حضرت امام ابوالحسن هادی و حضرت امام ابومحمد عسکری علیهما السلام و مرقد مطهر والده امام عصر و سرداب مقدس آن عزیز رحمتهما الله تعالی قلوب و عاشقان اهل‌بیت علیهم السلام، بلکه تمام مسلمانان و آزادمردان جهان را جریحه‌دار ساخت. این حوادث خونبار را به محضر مقدس قطب عالم امکان حضرت امام عصر رحمتهما الله تعالی تسلیت عرض نموده و از درگاه احدیث عاجزانه خواستارم که با حضور آن ذخیره الهی، به این حوادث دردناک پایان بخشد.

تاریخ سراسر درد و رنج و حماسه و عزت تشیع از این‌گونه حوادث اندوه‌بار بسیار به چشم دیده است و دشمنان کوردل هر بار می‌پندارند که این حرکات بر این موضع مستحکم پیروان اهل‌بیت علیهم السلام خللی وارد می‌سازد، ولی به اندک‌زمانی به اشتباه فاحش خود واقف می‌گردند. والله متم نوره ولو کره الکافرون

۷. دقت در وحدت و تعدد روایات مسئله.

۸. بحث تفصیلی از سند احادیث و احوال راویان آنها در صورت نیاز.

۹. دقت‌نظر در احادیث و جوانب مختلف آنها برای یافتن راه حل رفع ناسازگاری و وجود جمع عرفی در احادیث متعارض.

۱۰. مراجعه به مخطوطات کتب حدیثی. ایشان نسخه‌ای از کتب اربعه حدیثی و برخی کتب دیگر خود را با مخطوطات بسیار معتبری از این کتب مقابله کرده است و هنگام تحقیق و بحث فقهی از نسخه‌های مقابله شده استفاده می‌کند.

۱۱. طرح و بررسی فشرده یا مفصل مباحث اصولی مورد نیاز در لایه‌لای تدریس فقه.

۱۲. طرح برخی از مبانی اصولی که در کتب اصول عنوان خاصی نیافته‌اند و در لایه‌لای دیگر مباحث به تناسب عنوان می‌گردند.

۱۳. توجه ویژه به آیات الاحکام و مراجعه مفصل به کتب خاصه و عامه در تفسیر، فقه و کتب آیات‌الاحکام.

۱۴. دقت بسیار در موارد استعمال مفردات و ترکیب‌های ویژه‌ای که در احادیث اهل بیت علیهم السلام وارد شده؛ برای رسیدن به معنای حقیقی آنها.

۱۵. بررسی مفصل مبانی مرتبط با نسخ کتب و شیوه وقوع تحریف آنها و تعیین اصل صحیح به هنگام دوران امر بین وقوع زیاده یا نقیصه در نسخه کتاب.

۱۶. استفاده از فهارس لفظی و نرم‌افزارهای گوناگون برای یافتن احادیث مورد نظر و موارد استعمال واژه‌ها و ترکیبات و ارتباط سندی روایان و....

۱۷. مراجعه به مصادر متفرقه مرتبط با بحث فقهی همچون کتب تاریخ، انساب و تراجم و جغرافیا.

۱۸. یاری جستن از متخصصان برای تشخیص دقیق‌تر موضوعات احکام.

• پی‌نوشت

۱. عالم ربانی، یادنامه آیت‌الله سید مهدی روحانی، ص ۳۷ و خاطرات فقیه اخلاقی، آیت‌الله حاج شیخ علی احمدی میانجی، عبدالرحیم ایازی، ص ۱۴۵.

• مسؤولیت این حرکت در درجه نخست متوجه اشغال‌گران

و دولت‌های استکباری و صهیونیست است که با حمایت آشکار و پنهان خود، زمینه پیدایش و استمرار این حرکات را فراهم می‌سازند. این‌گونه حوادث برخلاف گمان بانیان آنها بر استحکام وحدت اسلامی خواهد افزود و ان‌شاءالله عزت و عظمت بیشتر اسلام و مسلمین را به همراه خواهد داشت.

امیدواریم که به‌زودی دست انتقام الهی از آستین به درآید و حادّه‌آفرینان و حامیانشان را به کیفر اعمال خود برسانند.

سید موسی شبیری زنجانی / ۲۴ محرم ۱۴۲۷ مطابق با ۴ اسفند ۸۴.

• خدمات علمی و فرهنگی

از جمله آثار حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی تأسیس مدرسه فقهی امام محمد باقر علیه السلام در قم است. این مرکز علمی به منظور تربیت طلاب متخصص در علم فقه تأسیس شده است. مدرسه فوق از سال تحصیلی ۸۱ – ۱۳۸۰ شمسی زیر نظر مستقیم ایشان فعالیت خود را با تمام امکانات لازم شروع کرد و از همان سال برنامه‌های درسی خود را با پذیرش حدود ۲۰ نفر از طلاب مستعد و کوشا که آمادگی کاملی برای تحصیلات سطوح عالی تارسیدن به مرحله اجتهاد را داشته باشند، اجرا کرد.

داشتن پرونده در شورای مدیریت حوزه علمیه قم، معدل بالای شانزده در دروس فقه، سپرده تعهد اخلاقی و التزام به مقررات آن از شرایط ورود به مدرسه است. مدت دوره تحصیلی پیوسته مرکز چهار سال می‌باشد و متون فقهی و اصولی رایج سطح عالی و برخی دروس جنبی مثل رجال و درایه تدریس می‌شود. در ضمن طلاب از راهنمایی اساتید در مورد دروس ارایه شده، برای فهم درست مطالب برخوردار می‌شوند.^۳

• پی‌نوشت

۱. اسناد انقلاب اسلامی، ج ۳، ص ۱۱۰، ۱۱۳، ۱۲۰، ۱۴۴، ۱۸۰، ۲۳۶، ۲۵۰، ۲۷۲، ۲۹۲، ۲۹۹، ۴۴۷، ۴۷۹، از سال ۱۳۴۲ تا سال ۱۳۵۷.

۲. این مراسم با حضور آیات عظام سید صادق روحانی، سید مهدی روحانی، آذری قمی و احمدی میانجی و شبیری زنجانی و تشییع جنازه آیت‌الله شیخ ابوالفضل زاهدی قمی انجام می‌شد. (خاطرات آیت‌الله احمدی میانجی، ص ۲۵۳).

۳. یادداشت‌های حجت‌الاسلام والمسلمین آقای سید محمد جواد شبیری زنجانی.

ادامه در صفحه بعد